TRADIȚIE ŞI MODERNITATE - NOTE LA O POETICĂ ARGHEZIANĂ

Drd. Doina Cornelia STĂNESCU

Universitatea Bucureşti

Abstract

In journalism, Arghezi expressed his own vision about poetic art and the artist's position under the form of poetic prose, avoiding conceptualization and developing topics of implicit lyrical poetics; his vision configures the same poetic constants from 1904 till articles in the 60's. Aspiring after wholeness, like Camil Petrescu or George Calinescu, he creates a synthesis between traditionalism and modernism, assimilating the most different aesthetic influences from 1886 till his coming back from Switzerland in 1911: from Charles Baudelaire, the dual man and the Satanism of the aesthetics of spleen; from A. Rimbaud and S. Mallarmé, the inclination towards difficulty and the semantic obscurity of syntactic dislocations; from E.A. Poe and P. Valery, the option for consciousness and aesthetic autonomy.

His traditionalism shows poetry as pure geometry, essentializing the spirit and having a prosodic restraint – a condition of freedom. As far as themes are concerned, his neoclassicism is exactly the expression of a poetics that anticipates Paul Valery's essays. The poet as *poeta vates* or *poeta artifex*, but also the poet of gift in Homer's poetics.

His modernism and the influences of vanguardism – all the poets consider him the artistic authority of the time – can be seen in the theory of the poet as a word builder, a modern demiurge poet, often rendered innocent, even depersonalized. His poetry structures and transfigures the universe of the modern, doubtful and dual man in all the levels of the ontological. A favourite modern obsessive theme is poetry as language in language, a theme that frequently combines with that of poetic language as a map of the universe: the poet can recreate the world through Word; it is enough for this to be new; the poem is a never-ending construction.

Când în articolul ,,Poezie şi poeți contemporani''(supliment al ,,Ligii ortodoxe) Alexandru Macedonski elogiază fără rezerve talentul lui Ion Theo, remarcă de ce s-au impus textele tânărului său emul în decursul anului 1896:capacitatea de a asimila original formulele simboliste ale momentului,temeritatea imagisticii,vigoarea lexicală;în fond, aceleaşi trăsături îl consacră definitiv.

Comentat ca text de referință în exegezele de referrință de catre Pompiliu Constantinescu[1], Şerban Cioculescu[2],Vladimir Streinu[3], articolul-program *Vers şi poezie*[4] este o artă poetică in nuce,un breviar ce formulează marile teme de poetică explicită din publicistica argheziană.

De la încercarea de a defini poezia,la relația poetului cu arta academică şi modelele literare,de la condiția artistului,la esența muncii din laboratorul său de creație,aproape toate temele se articulează aici.

[1] *Tudor Arghezi,* Editura *Eminescu,*1992
[2] *Argheziana*, Editura *Eminescu*, 1981
[3]*Poezie şi poeți români*, Editura *Minerva*, 1983
[4] apărut în numerele 2 şi 3 din 1 şi 15 mai 1904 ale revistei *Linia dreaptă* conduse de Vasile Demetrius şi Tudor Arghezi,datat 24 februarie 1904

BDD-A23688 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:26 UTC)

Opțiunea pentru formularea metaforică se opune stilului,,searbăd de idei al epocii''.Ca în toate celelalte texte referitoare la arta poetică,publicistul caută o adecvare la fragilitatea poeziei, la misterul său,încercând să-l descrie cu instrumente specifice.

Răspunzând articolului *Viitorul versului* al memorialistului junimist G.G.Panu[5], Tudor Arghezi recurge rareori la stilistica pamfletului,optând pentru gravitatea tonului,în concordanță cu importanța temei.

Tudor Arghezi comentează distincția dintre vers şi poezie a memorialistului ieşean în favoarea versului ca unitate poetică,deşi nu orice versificație sentimentală e poezie:ironia la adresa ultimilor poeți romantici e clară.

Poezia care transcende arta,fiind o stare omniprezentă e formă sau stare a ontologicului,aflându-se în suflete, dar plutind şi deasupra lucrurilor,după un ritm şi după legi proprii,care comunică şi cu fantezia şi cu visarea, cu pasiunea.

În considerațiile sale asupra substanței poetice şi a condiției poetului, articolul este nu numai nucleul ideilor poetice,ci şi unul din momentele notabile ale devenirii sale estetice,care îl va consacra ca spirit à rebours.

El convinge, susținând cu o forță de neegalat în epocă, prin exemplul propriei opere, importanța înnoirilor moderniste asimilate în manieră specifică.

Unele ironii sunt vizibil îndreptate împotriva mimetismului adesea minor de la ,,Literatorul'',dar judecățile lui de valoare poartă marca exigențelor estetice macedonskiene.

Şi aici,ca şi în poezie, argumentația sa are structura modernă a formulărilor paradoxale,dorind să surprindă specificul a cât mai multe ipostaze ale poeticului,natura sa imprecisă:aparținând şi lucidității,şi emotivității complexe.

În ciuda înnoirilor momentului,Tudor Arghezi pledează pentru versul de factură clasică: observă, comentând ideea modernității versului liber ,că în natură există peste tot tipare;poezia trebuie să se desfăşoare în tipare determinate,*calâpul* se impune:cuvântul însuşi este o măsură;virtualitate pură,cuvântul era măsura absolută pentru Stéphan Mallarmé;senzația care îl provoacă aminteşte de aesthesis-ul clasic, un cuvânt poetic este senzație,trăire:el marchează reacția emoțională provocată de imaginea estetică.Rigoarea versificației clasice,şi ea formă de disciplină spirituală, are valoare stilistică în planul semnificațiilor:,,senzația loveşte cuvântul,iar acesta deschide versul''.

Folosind metafora,poetul o introduce în argumentări de tip cartezian care poartă amprenta gândirii baudelairiene.

[5] *Apărătorii versului, Vers şi poezie*,în *Ziua*, nr. 18, 22, 29, Iaşi

BDD-A23688 © 2009 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:26 UTC)

Poezia ca un zeu ,,indecis''este ,,o vapoare''care se intersectează cu trăirile poetului,dar pluteşte independent de acestea. Definiția poeziei ca stare se corelează cu aceea a poeziei energie.

Natura ei imponderabilă-sorgintea simbolistă a ideii este evidentă-rezidă în amestecul frecvent în trăirile umane,ca şi în spațiul convenției estetice.

Ideea caracterului ei ontologic este reluată în principalele texte de poetică arghezianã: *Ars poetica, Epistolă de flăcău, Tăcere şi zgomot, Poetul.Poezia , Scrisoare cu tibişir,* etc.

În viziunea de sinteză simbolist-parnasiană, poezia autentică,durabilă intră în rezonanță numai cu o personalitate creatoare.

Încercând să definească poezia,el se opreşte asupra naturii ei retrospective,evocatoare:,,poezia care pluteşte către trecut'', pe care îl sondează ca pe ceva necunocut,pornind de la o senzație cunoscută. Nu altfel explica Proust momentul declanşării memoriei involuntare.

Dealtefel,Henri Brémond dezbate peste două decenii problema poeziei pure,care încearcă să redobândească sentimentul pierdut al totalității,aşa cum se intâmplă şi în cazul trăirii mistice : este şi accepția termenului la T.Arghezi, consecvent ideii că specificul trăirii poetice are rădăcini în aceeaşi zonă de psihism profund cu extaza mistică.

Mai mult, poezia se reclamă din acelaşi tip de emoții ca erosul:poezia e ca dragostea,,o ai în tine şi în afara ta''.

Poetul constată că o configurație spirituală a poeziei are trăsături exclusiv negative,ca în descrierea naturii divine din opera lui Dionisie PseudoAreopagitul:poezia este imponderabilă,imaterială,pluteşte către trecut ca spre necunoscut, un ireal aparent ireversibil, dar care e închis în vers ca într-un flacon de imponderabil;natură volatilă, are privilegiul ilimitatului.

Poezia pune în stare de spasm, de ondulare către infinit,ea e apanajul ideilor pure. ,,Prestidigitator'' de elemente volatile,poetul intră în relație cu o întreagă lume afectivă a alterității,dar şi cu o generație de poeți cu care are ,,vaste înrudiri subtile, excesiv de diafane.''Natură fragilă, substanța poetică e , prin mobilitate ,cea mai subtilă dintre evanescențe.

În *Sunetul dinlăuntru* [6],el constată:,,căutarea artistului e după nevăzutele...'',este demers în spațiul virtualităților unei construcții fără sfârşit.

Ca în poetica mallarméană,sau a lui Paul Valéry, afirmă efectul stimulator al corsetului prozodic,al rigorii formale,al voinței lucide a poetului.

[6] *Bilete de Papagal*,an.II,nr.291,16 ian 1929

BDD-A23688 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:26 UTC)

Termenul de ,,meşteşugar al artei'',reluat din terminologia retoricii medievale se configurează ca temă poetică fundamentală în care se conjugă inspirația cu efortul artistului.

Poetul care ține ,,foc între gingii''este reprezentantul unei profesii primejdioase:cuvintele pot răni,cuvintele te pot arunca în platitudine;a te juca în poezie cu focul sugerează conştiința unei lucidități profesionale pe măsură.

Virtutea care coordonează acest cod de legi poetice este concizia,cea mai frecvent invocată în publicistica dedicată poeticii,sinonimă în text cu sinteza,proprie poeziei şi matematicii.

Articolele argheziene răspund unei dezbateri din 1896,anul pe care simbolismul românesc îl consacră circumscrierii poeticului în ofensiva sa antiretorică: era timpul ca lapidaritatea poetică să se opună diluției descriptive(este şi momentul primului debut al poetului) . Proza este o formă ,,coruptă de poezie''.Poezia decan- tează,filtrează ideea difuză şi totuşi precisă prin unicitatea formei sale; păstrează sentimentul legănarii către nelimitat,dar oferă sinteza.

Ea exprimă virtualități,aşteptări,proiecții subiective,însă numai rafinarea, cizelarea,sublimarea din procesul poetic dau extrasubțierea sufletească;în acest tip de poezie, fierul ,,se întrucombină'' cu focul,inspirația cu gestul laborios .

În ecuația versului,condiția artistului e determinată de legile poeziei, impunând tenacitate, ucenicie serioasă:în *Epistolă de flăcău* ,ideea debutului perpetuu, a reluării continue a învățării meşteşugului are formulări memorabile:artistul creează lumea de la început,inventivitatea e structura inestricabilă a operei. În ,,*Rugăciunea lui Cocò*'' precizează:,,scriu de patruzeci de ani şi debutez în fiecare zi''.

Format în atmofera de emulație şi rafinament estetic înnoitor de la *Literatorul*,Tudor Arghezi nu are menajamente față de poezia minoră a momentului,reprezentată de sămănătorişti şi posteminescieni;cu radicalismul vârstei,remarcă absența unui spirit subtil care să impună versul ca sinteză a sentimentelor.

Ironizează impostura ce se se ascunde mai ales în formele instituționalizate; acestea au confiscat vocea autorității estetice;poezia nu e apanajul Academiei,universitățile nu pot crea poeți : recunoaştem tonul demolator care îl va impune în rândul avangardiştilor,prin refuzul compromisului,al formulării complezente față de mediocritatea prezentului,dar ,îndeosebi,teama de a încremeni în formulă. De fapt, dificultatea arghezian ă ce rezidă în mobilitatea sa spirituală se remarcă şi în articolele teoretice:când pare că s-a aşezat într-un tipar,secretul iradierii semantice a textului său scapă,pentru că el l-a părăsit deja în favoarea altei strucruri poetice.Este însăşi structura modernității,trăind între paradoxuri ireconciliabile şi armonizându-le,purtându-şi luciditatea ca pe o lance.

BDD-A23688 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:26 UTC)

Versul ,ca text desăvârşit,încheiat,este o idealitate manifestă a poeților : developează un eu cu două ipostaze,subiectivitate şi alteritate, ce comunică între ele misterios.

Soluția de a depăşi mediocritatea este pentru poeți efortul,ei trebuie ,,să se muncească'' pentru iluzoria surprindere a inefabilului:...,,Dar susține cineva că e uşor ca într-o formă aproape invariabilă să-ngheți o idee inalterabilă şi de nedespărțit?''

Definind funcția stilistică a rimei,publicistul precizează cartezian:rima limpezeşte logica versului şi îl întregeşte semantic.În viziunea sa , simbolul e un procedeu străvechi,un fel de arhetip poetic:accepția contextuală a termenului sugerează însă evanescența simbolistă.

Spiritul durabil, capacitatea de concentrare,de sinteză conferă legitimitate poeziei,descrierea ,,lăbărțată'' e chiar ,,imorală''.Opoziția poezie epică-poezie lirică,antiretorismul declarat constată trecerea poeziei româneşti la o epocă dominată definitiv de estetica modernistă:poezia acestei viziuni nu se vrea muzicală, e destinată lecturii,,pe tăcute''.

Ca şi în cazul celorlalte poetici-parnasiană,tradiționalistă,constructivistă-poetul ia numai ce îi trebuie din simbolism,el sare etapa muzicală, după exercițiile instrumentaliste,direct în imagismul modernist.

Artistul inaugurează şi tema artei ca necesitate de ordine a spiritului, unică formă durabilă de opoziție față de dezordinea naturală:,,aş dori să cunosc viața neartificială care i s-ar putea opune[poeziei]...adică viața naturală...Nu cumva e viața în care ne bălăcim cu toții ?...''

Convins că poezia depăşeşte sinteza dintre luciditate şi emoțiile difuze,evită abordarea sistematică, dorind mai mult să protejeze decât să surprindă misterul procesului de creație.

Creionează atmosfera cafenelei literare şi ironizează starea de ,,răpire cu duhul''pe care o mimează poeții oficiali,nu aici e misterul:munca artistică veritabilă e un act de voință a condensării, a cristalizării poeziei care pluteşte la suprafața lucrurilor,un efort de voință susținut.

Zeitate suprapersonală,spre deosebire de umana,dar inferioara proză, Poezia e geometrie a spiritului,îmbracă formele de gheață ale poliedrelor lui.Nu altfel vedeau poezia Paul Valéry,Ion Barbu. În *Tăcere şi zgomot*[7] el constată că,, geometria este succesivă dezordinii'', fiind cea dintâi ,,creație de viitor''.

[7] articol apărut în *Adevărul literar şi artistic*,an.X,nr.575,din 13 dec 1931

BDD-A23688 © 2009 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:26 UTC)

Act gratuit, poezia îşi este suficientă sieşi:emfaza, tonul exaltării în faţa celor mai dragi principii amintesc de articolele teoretice ale promotorului simbolismlui, caruia literatura română îi datorează un salt major, Alexandru Macedonski.

Chiar după ce se desprinde cu superbie de mişcarea maestrului,el afirmă idei specifice acestuia:poetul are datoria de a fi dezangrenat şi inaderent la vreo mişcare, are drept condiţie sine qua non ,,totala dezinteresare''.

Poezia , plutire catre nelimitat,nu poate decât să scadă prin actul vulgar al publicării.Poemul nu demonstrează nimic,nu are finalităţi persuasiv-comerciale;mai mult,el nu are nevoie de public, aparţinând lumii spiritului pur:,,gestul de artă,înainte de a deveni public, trăia prin sine insuşi'';sumă de valori supreme şi incontestabile,poezia instaurează frumosul ca realitate imuabilă.Metafora ne evocă ideea lui Edgar Allan Poe:poemul este ,,scris numai pentru poem''.

Este sugestia teoriei artei pentru artă care avea să marcheze deceniul următor al esteticii româneşti, prin articolele lui M.Dragomirescu. Dincolo de mode, artistul se supune necondiţionat poeziei într-o ucenicie de-o viaţă.

Conceput iniţial ca un pamflet,articolul reuşeşte să impună prin detaşarea impersonală, în ciuda metaforismului şi a stilului sugestiv.

O altă temă a modernismului , constituită de opoziţia lirică – proză ,este prilej pentru autor de a nuanţa:şi proza are forţa sa estetică, optând ulterior pentru proza poetică,în romane ca şi în jurnalistică..

Idiom al ,,celor alese şi pure'',versul e metalul cel mai adecvat pentru poezie;ne amintim de metalele pe care le aducea drept rod copacul său pribeag,aşteptând ivirea ,,nerostitului''.

Limba versului,,ca limbă matematică''traduce intenţia poetului de a formula discursul poetic în linii exacte. Articularea precisă a discursului,obsesia raţiunii amintesc de viziunea lui Ch.Baudelaire şi a lui E.A.Poe asupra rolului lucidităţii în procesul de creaţie..

Dacă T.Arghezi încearcă să circumscrie receptarea poetică unor coordonate ale psihismului comun cu trăirea mistică ,e pentru că în trăirea contemplativă, ca şi în rugăciune,cititorul este purtat pe o cale de dialog cu sinele său major.

Despre artificialitatea artei,temă predilectă în estetica secolului XX,poetul relevă ca pe o condiţie obligatorie a acestei note a poeziei moderne salvarea dintr-un univers natural al haosului şi al degradării ,cu ajutorul ordinii pe care o creează arta:astfel, lumea virtuală a poeziei este mai legitimă decât aceea a realului.

Laboratorul artistului este un spaţiu al efortului şi al conştiinţei exigenţelor:asemenea unui chimist, el e concentrat asupra retortei sale;poetul trebuie să taie până la romboid,deci să

BDD-A23688 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:26 UTC)

sculpteze în marmura limbii ,până ajunge la forma verbală perfectă,să aibă forța de arunca de nouăzecişinouă de ori textul...,,să învețe cum se poate umbla în ghete strâmte şi în corset până la gât''[8].

Poemul,ca şi legile după care îl construieşte se cer descoperite.Ideea e reluată în *Cronica*[9]:cand afirmă ,,Vocabularul e limba, dar într-o limbă sunt , limbi nenumărate.Ca din aer,fiecare consumă cât îi trebuie''; munca poetului se confundă cu efortul de descoperire a poemului din limba mare a dicționarului,din virtualitatea pură, ca şi Stéphan Mallarmé.

Sistematic, poetul revine la imperativul efortului perpetuu în vederea reavivării sensurilor ;munca artistului constă în ,, a stoarce vorbele de icre şi ideile de lapți''.[10]

Profetizând,poetul leagă existența poeziei de prezența unor forțe poetice;ca şi în cazul altor metafore,termenul e imprecis,sugerând ideea unor energii cu determinare social-istorică ,dar evită orice clarificare,preferând să sugereze şi o transcendență .

În demersul de a defini natura poeziei,specificul poeticului ,poetul îşi creează propriile legi pentru uz personal în laboratorul poetic.În *Epistolă de flăcău*[11] dezvoltă apoi ca pe un corolar ideea că aceste reguli au caracter unic:,, Desigur ,dragă prietene,că ,atunci când te arunci în cerneală,e pe toată viața ca în marină...ai dori să cunoşti pricipiile...numai că fiecare...are de-ale lui,fiecare şi le defineşte clar după ce i se pare că le-ar fi descoperit''.

Concesivitatea şi,,scrisul spălăcit în idei'' îi repugnă,vrea originalitate,vrea o frază care să stea ,,bine în patru picioare pe pavajul de piatră al cuvintelor'', în care se opreşte şi se rupe penița.

Un model de cod i-au oferit pietrarii,deci şi-a dorit cuvântul dur ca piatra,,,pe care să nu-l spargă armăsarul cu potcoava,fraza să fie articulată ca un animal elastic,să stea bine în patru picioare''.

Scriitorul artist trebuie să fie original,el ştie că totul e nou şi că poate afla lucrul nerostit, ,,ca şi când niciuna din frumusețile lui nu s-ar fi cheltuit.''

Pentru a fi unic,e nevoie de libertate totală față de orice fel de instituție socială sau artistică.

În 1933, în două articole intitulate *Poetul.Poezia*[12], reia demersul de a defini poezia, ca formă de artă neîngrădită,nefardată,opusă artei oficiale.

Compară omniprezența stării poetice cu aureola icoanelor: poezia se află în spațiile convenționale,dar şi în uzină,în atelier.Condiția de a menține starea poetică este de a ,,păstra în suflet viu copilul''.

[8] *Disciplina, Informația zilei*,an.III,nr.461,12 aprilie 1943
[9] apărut în nr.46,an.I,26 iulie,1916,*Limba semnelor*
[10] *Rugăciune,Bilete de Papagal,*nr.116 din 22 iunie1928
[11]Tabletă aparută în *Adevărul literar şi artistic*, anul XII, nr. 655 din 25 iunie 1933
[12] *Progresul social*,an.II,nr.7,20 iulie

BDD-A23688 © 2009 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:26 UTC)

Este reiterată vocația și șansa poeziei de a reface unitatea pierdută:între poezie și Dumnezeu e o,, legătură ca între formă și culoare''. ,,Stare religioasă a sufletului,care indiferent de dogme și de credințe afirmă blând și primește dulce prezența lui Dumnezeu,... se salvează prin divina naivitate''.

Dacă în primele texte ce definesc starea poetică, metafora alternează cu neologismul sintetic,în articolele de după 1922, triumfă simbolul și imaginea alegorică.

Expresia în natură,deci și în poezie, cristalizează în variate forme:,,a și-o alege pe cea mai geometrică nu este stil,e ținută,e higienă''.Pledoaria pentru o supremație a ordinii spiritului sugerează că selecția pe care o decide poetul trebuie să protejeze fecunditatea semantică a textului:..,,dar trebuie să alegi,ca să păstrezi mai mult material interior,decât mai puțin...lucrul bun nu iese dintr-o dată.''

Bibliografie selectivă

Arghezi,Tudor, *Opere, III. Publicistică (1896-1913), 2003, IV (1913-1918),V,(1919-1928),VI (1928-1930)2004,VII (1931-iun 1933), 2005,* Ediție îngrijită și note bibliografice de Mitzura Arghezi și Traian Radu, Prefață de Eugen Simion, Editura *Fundației Naționale pentru Știință și Artă,univers enciclopedic,*Bucureşti

Balotă, Nicolae, *Arte poetice ale sec.XX*, Editura *Minerva*,Bucureşti,1976;

Baudelaire, Charles, *Pictorul vieții moderne și alte curiozități*, Editura *Meridiane*, Bucureşti,1992;

Călinescu, Matei, *Conceptul modern de poezie*, Editura *Paralela 45*, Piteşti,2005;

Lovinescu, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane:1900-1937*, vol.II, Editura *Minerva*, Bucureşti,1981;

Macedonski, Alexandru, *Opere*, vol.IV, Articole literare și filosofice, ed.crit. Tudor Vianu, E.P.L., Bucureşti, 1968;

Streinu, Vladimir, *Tradiția conceptului modern de poezie*, în *Pagini de critică literară*, vol.I, Editura *Fundației Regale pentruLiteratură și Artă*,Bucureşti,1946;

Mallarmé, Stéphan, *Poésies.Anecdotes ou Poèmes*, *Librairie Générale Française*, Paris, 1977;

Poe, Edgar Allan, *Principiul poetic*, Editura *Univers*,Bucureşti,1971

BDD-A23688 © 2009 Editura Universității „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:26 UTC)